
**A TELEPÜLÉSSZERKEZET ÉS A
KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER
INKONZISZTENCIÁJA
- A SZUBURBANIZÁCIÓ PÉLDÁJÁN,
BUDAPEST TÉRSÉGÉBEN -**

TÉZISEK

Készítette: Kovács Róbert

Regionális politika és gazdaság doktori iskola
PTE
Pécs, 2003. augusztus

Kimenjen-e a Dél-Buda – Rákospalota metró Budaörsre? Ez az a kérdés, amely szimbolizálja ezt a dolgot. A kérdésnek méltó helye lehetne a Hankiss Elemér által „Diagnózisok és társadalmi csapdák” címmel 1985-ben publikált tanulmánykötetben [H.E. 1985.]. E kötet visszatérő motívuma az „egyéni vagy közösségi haszon” játékelméleti dilemmája, ami meglehetősen jól jellemzi azokat a konfliktusokat, amelyek a szuburbanizáció kapcsán akár egyének, akár önkormányzatok szintjén megfogalmazhatóak.

Ha a metró áthalad a Budaörsi út alatt, akkor valószínűleg el kell jutnia a budaörsi virágpiac magasságáig, ezzel a főváros egyik nagy lakótelepe (a gazdagréti) megfelelő tömegközlekedéshez jutna. A helyben lakók jobb közlekedési feltételeinek az ára az, hogy a metró átlépje a főváros határát. Ha elhagyja a fővárost, akkor erősíti a konkurenciát, vagyis az agglomerációt. Igen ám, de a virágpiac környékén óriási parkolót lehetne építeni, hogy ne kelljen autóval az amúgy is túlterhelt városba bemenni. A DBR csillapíthatná a város forgalmát, csökkentené a környezeti terhelést. De erősítené a konkurenciát is. Ha a metró jelentősen gyorsítaná a bejutást az agglomerációból a nagyvárosba, vagy ugyanakkora idő alatt messzebből lehetne bejutni, még többen költözhetnének ki.¹ Vizsgálataink szerint már ma is jelentős a naponta a fővárosba ingázók aránya például a 40 km-re fekvő Velencei-tó környékéről. Vagyis él és virul az amőba vagy olajfolt, ahogy Franciaországban nevezték el a jelenséget, amely a fő közlekedési vonalak mentén terjeszti csápjait a nagyvárosból annak környéke felé. A metró kiépítése lehet, hogy nem csak a fővárosiak pénzéből épül, de vajon ki fogja azt fenntartani? A megoldást talán a Budapesti Közlekedési Szövetség megalakítása jelenthetné, amely viszont évek óta a helyi politikai sakkjátszmák áldozata.

Kinek a pénzéből épül, ki finanszírozza a működést? Tehát: **ki jár jól a szuburbanizációval?** Miként alakul az önkormányzati pénzek mérlege ebben a megbolydult méhkasban, **a főváros környékén**, amelyet a lakosok életvitelük alapján már régóta egyetlen élettérnek tekintenek, **a közigazgatás, és így a finanszírozási rendszerek azonban bonyolult érdekhálókra osztják?** Hogyan működnek a közszolgáltatások ebben a bonyolult helyzetben? Kell-e tenni valamit, és ha igen, mit? Ezek azok a kérdések, amelyek a szuburbanizáció kapcsán a jelen tanulmány központi kérdései lesznek. Annak érdekében, hogy ezeket a kérdéseket megválaszoljam, egyszerre kell földrajztudósnak, szociológusnak, jogásznak és közgazdásznak, pénzügyi elemzőnek lennem. A dolgozat tehát egy kísérlet a fenti tudományágak ismereteinek összefoglalására, egy átfogó, regionális tudományi szemlélet érvényesítésére egy látszólag egyszerű kérdés megválaszolására.

1. KONKURENS MEGKÖZELÍTÉSEK

A szuburbanizációt egy olyan jelenségnek tartjuk, amely **egyének, családok** hasonló értelmű, **tömeges döntései** nyomán alakul ki. Ezek a döntések azonban egy lavinát indítanak el: a településszerkezet, **a köz- és piaci szolgáltatások hálózatai, és végül a közigazgatás, a közigazgatás finanszírozása is változni kényszerül.** Az egyének vagy e hálózatok, rendszerek szemszögéből mind másképpen néz ki a folyamat.

1.1 A SZUBURBANIZÁCIÓ ELMÉLETE, FOLYAMA

A dolgozatban történetinek nevezett elméletek a települési rendszer (városok) fejlődését, a városmag, a városkörnyék (együttesen **funkcionális városi térség** röviden FVT) és környezetük növekedését, mint váltakozó fejlődési góccok történetét írják le. E paradigmarendszerben a **szuburbanizáció** olyan szakaszként jelenik meg, ahol a városkörnyék fejlődik a leggyorsabban. Egy másik eleméleti keretben a jelenséget, mint az egységes városi térben kialakuló funkcionális (!) munkamegosztást kell felfogni. Ebben a tekintetben a közigazgatási határoknak nincs jelentőségük, mégis ez az a kontextus, ahol a dolgozat harmadik fontos fogalma (a szuburbanizáció és a FVT mellett), a **spill over hatás** (a település határain

¹ Az összes agglomerációs telekkínálati potenciál így is 50%-kal meghaladja a budapestit. Vö. Tosics, 1997., illetve a Budapesti Agglomeráció Rendezési Terve. Vizsgálat.

„túlcsoorduló” szolgáltatás), mint egyfajta települések közötti (közigazgatási határon átnyúló!) ellátási tér értelmet nyer.

A szuburbanizáció etimológiailag az urbanizációs „vívmányok” városkörnyéki megjelenését, egy a városi urbanizációnak alárendelt fejlődést jelent. A történelemben végig folyamatos kölcsönhatásban élt a város és vidéke. A modern társadalom, amely döntően városi társadalomként definiálható, XIX. század végi, XX. századi fejlődése során immáron **nemcsak befogadjává vált a vidéki népességnek, hanem meg is hódítja, át is alakítja a falut.** Első lépésként közvetlen környezetét, majd egy második szakaszban a távolabbi vidékeket is átformálja saját arcára, a vidéket is felszerelik a város kényelmi berendezéseivel, miközben a vidék igyekszik megőrizni a természeti környezet érintetlenségét vagy annak látszatát. A szuburbanizáció e városfejlődés egy meghatározott szakasza, amely a nagy városrobbanási szakaszt (szakaszokat) követi (pl. Enyedi Gy., 1983.). Lényegében a túl gyorsan növekvő vagy túlnövekedett város “gyarmatosítja” a közvetlen környezetében lévő településeket (Enyedi Gy., 1983; Champion, A.G., 1991.). A város és környéke közötti népességáram megfordulásának (immáron a nagyvárosok veszítenek népességet a községekkel szemben) nagyon fontos kiinduló oka tehát, hogy **a város nehezen bírja a vidékről odaáramló tömegek befogadását:** a lakásépítések, az infrastrukturális fejlesztések többé-kevésbé elmaradva követik az igényeket, aminek következtében a városban az ingatlanárak az egekig szöknek. Tekintettel arra, hogy **a kiköltözők munkahelye a nagyvárosban marad,** a népesség-kiáramlás megindulásának elengedhetetlen feltétele a városkörnyéki közlekedés megfelelő szintű kiépülése. (Gyáni, 1993.; Werhwein, 1967.) A szuburbanizáció során a nagyváros környékén fekvő települések átalakulnak, a korábban falusias, többségében mezőgazdasági népességnek otthont adó településekbe - tipikus esetben - városi népesség költözik, amely igényei szerint átformálja e települések arculatát. E népesség nemcsak hogy továbbra is a nagyvárosban dolgozik, de élete nagyobbik részét is ott tölti, a várost, közszolgáltatásait használja (1950-es - 60-as évek amerikai nagyvárosai). **Egy későbbi szakaszban viszont megindul a szolgáltatások és a munkahelyek kiköltözése is** (pl. az 1980-as - 90-es évek Párizsa, La Défense).

Fejlődési szakaszok	Besorolás típusa	A népesség változásának jellemzői			
		Mag	Gyűrű	FVT	
I. Urbanizáció	1. Abszolút centralizáció	++	-	+	} teljes növekedés
	2. Relatív centralizáció	++	+	++	
II. Szuburbanizáció	3. Relatív decentralizáció	+	++	++	
	4. Abszolút decentralizáció	-	++	+	
III. Deurbanizáció	5. Abszolút decentralizáció	--	+	-	} teljes hanyatlás
	6. Relatív decentralizáció	--	-	---	
IV. Reurbanizáció	7. Relatív centralizáció	-	--	---	
	8. Abszolút centralizáció	+	--	-	

Urbanizáció: amikor a mag növekedése határozza meg a gyűrű növekedését, és ennek következtében a teljes FVT növekszik. **Szuburbanizáció:** amikor a gyűrű növekedése a meghatározó, szemben a maggal, de a FVT még növekszik. **Deurbanizáció:** akkor következik be, amikor a mag hanyatlása a FVT hanyatlásához vezet. **Reurbanizáció:** akkor következik be, amikor a mag népességének aránya növekszik a FVT-en belül (először a mag lassabb csökkenése (7. típus), majd növekedése miatt (8. típus), miközben a gyűrű népessége folyamatosan csökken. **FVT:** funkcionális városi térség

Forrás: Berg, L et al., 1982.

1. ábra A fejlődés szakaszai a funkcionális városi térségekben (FVT)

Az 1990-es évtizedre Magyarországon már általánosnak mondható egy szélesebb értelemben vett szuburbanizációs folyamat: az ország nagyobb városai körüli települések növekedésnek indultak, miközben a városok népessége az országos átlagot meghaladó mértékben csökkent. Átértékelődött a főváros és valószínűleg más nagy- és közepes városok lakófunkciója és így migrációs célpont volta is. Ez természetszerűleg hatással van a falvak képére és fogalmára is.

Az érintett városkörnyéki települések átalakulnak, mind kevésbé hasonlítanak a többnyire a rendszerváltás vesztesei közé tartozó falvakra. Víziószerűen megfogalmazva egy olyan Magyarország képe rajzolódik ki, ahol **a nagyobb városok, dinamikus térségek elterebélyesedő urbánus övezetökké alakulnak**, ahol az (ár, kiterjedés, elhelyezkedés, stb. szerint) eltérő területi igényekkel rendelkező funkciók (kereskedelmi központ, különböző jellegű lakófunkciók, raktárak és logisztikai központok, ipari övezetek) mind, mind megtalálják a saját helyüket. Ezzel szemben az ország fejlődési gócponttal nem rendelkező, köztes területei pedig elnéptelenednek.

Az első jeleket az átalakuló városkörnyékekről a századforduló időszakában tapasztalták a kutatók. Nem csupán az amerikai nagyvárosok, hanem a kor egyik legdinamikusabb metropolisza, Budapest és környéke is nagy átalakuláson ment keresztül. Szemben a nyugati, amerikai példákkal, a magyar főváros esetében azonban nem a viszonylag jobb módú, középosztálybeli családok költöztek ki, hanem azok a munkáscsaládok, amelyek képtelenek voltak elviselni, megfizetni a budapesti ingatlanárakat és bérleti díjakat [Gyáni. G., 1993.]. **A Budapest körüli szuburbanizáció elemzőinek, mindenekelőtt Beluszky Pálnak a nevével is fémjelzett munkákat olvasva az embernek megerősödik az az elképzelése, hogy az első szuburbanizációs szakaszt záró városeejesítés pillanatában kezdődött, sőt annak bizonyos értelemben következménye volt a második, a mai napig tartó szakasz** (vö. Beluszky Pál: A budapesti agglomeráció kialakulása IN: Beluszky P.-Barta Gy. 1999, illetve Beluszky P.-Sikos T.T. 1982). Ez a második szakasz tehát az 1980-90-es években erősödött fel. A Budapest körüli folyamatok mégis szinte érintetlenül hagyták a régió fővároson kívüli területének (Pest megyének) az ország fennmaradó részével fennálló migrációs kapcsolatait. E tekintetben komoly különbségek vannak a megye egyes részei között. A migrációs adatok az 1990-es évtized vonatkozásában sokkal inkább szólnak Budapest szerepének változásáról, mint egy átfogó folyamatról. Budapest fokozatosan megszűnik kitüntetett migrációs célpont lenni, de ezt a helyet nem veszi át Pest megye. A budapesti térség egészének vonatkozásában ugyanakkor Pest megye stabil befogadó, miközben népesség kibocsátása alig változik egy évtized alatt. Amennyiben tehát **a migrációs trendek felül közelítjük meg a szuburbanizációs folyamatot, akkor azt csupán Budapest és Pest megye kapcsolatában lehet érzékelni, Budapest és az FVT egészének országos szerepe csökken vagy stagnál.** Figyelemre méltó megfigyelés, hogy Pest megye esetében a fajlagos, egy főre számított ki- és bevándorlási értékek egyaránt magasak, és így valójában az a kérdés, hogy a megye meg tudja-e tartani a lakosságát.

Míg az ország más nagyvárosai körül növekvő gyűrűről és az oda kiköltöző népesség összetételéről keveset tudunk², addig **a budapesti agglomerációba beköltöző népesség esetében kijelenthető, hogy összességében társadalmi-demográfiai mutatói alapján más csoportoknál dinamikusabb, jobb jövedelmi-vagyoni helyzettel rendelkező rétegekből kerül ki.** Sokan az amerikai példák alapján a szuburbanizáció fogalmát a (felső) középosztálynak a városból való kiköltözésével azonosítják. Miközben a XIX-XX. század fordulóján még inkább az alacsonyabb státusú rétegek költöztek az agglomerációba, addig a XX. század végén egy összetettebb folyamatnak lehetünk tanúi: a társadalom széles rétegei, eltérő okok következtében, eltérő agglomerációs térségekbe költöznek ki. **Ma az agglomeráció bizonyos települései egyértelműen célterületeivé váltak a jobb anyagi helyzetű rétegek kiáramlásának**, és ezeken a területeken a lakás- és telekárak más rétegek számára már nem megfizethetőek. Az agglomeráció **nyugati szektorában lakók jövedelmének mértéke 1999-re utolérte a budapesti népesség jövedelmének átlagát.** E mögött a rendkívül dinamikus változás mögött bizonyíthatóan a kiköltözők magas jövedelmének hatása figyelhető meg. **Más agglomerációs övezetekre nem feltétlenül jellemző az átlagos jövedelmek ilyen jelentős**

² E témában is születtek ugyanakkor fontos munkák: pl. Rechnitzer János szerkesztette kötet 1985-ből, amely általános és konkrét településekre vonatkozó elemzéseket egyaránt tartalmaz [R.J. 1985] vagy Tóth Józsefnek a szolnoki agglomerációra vonatkozó kiadványa [T.J. 1993] és újabban Hardi Tamás cikke [H.T. 2002].

növekedése. A *déli szektorban* például, amely szintén kiemelkedő vándorlási mutatókkal rendelkezik, a növekedés alig haladta meg a Pest megyei átlagot, a *délkeletiben* pedig a felét sem érte el.

A dolgozat elsősorban a Budapest körüli folyamatok adataira koncentrál, mert ezzel kapcsolatban gyűlt össze a legtöbb információ, de a következtetései egy szélesebb települési kört érintenek.

1.2 PROBLÉMÁK ÉS HIPOTÉZISEK

Lewis Mumford egy adatfelvétel során elhangzott mondat segítségével ragadja meg a jelenséget: „a nagyváros drága, ha kicsit többet utazunk minden reggel és este, és van is mivel, miért ne éljünk, viszonylagos szegénységünk ellenére, jobb körülmények között” [L.M. 1985.]. Mindennek előfeltétele a megfelelő (tömeg)közlekedési lehetőségek (utak, járművek) megléte. A jelenség a továbbiakban a magasabb jövedelmű rétegek, a középosztály bizonyos csoportjainak növekvő mértékű kiköltözésével gyorsul fel, és válik sok szempontból drámaivá. Ebben a jelenségben immáron, a fenti okokon kívül, mindinkább a jobb életfeltételek (zöld környezet stb.) és a divat is közrejátszhatnak. Probléma, hogy **az előnyök inkább az egyének, a hátrányok pedig inkább a közösség szintjén jelentkeznek.** A jobb minőségű, sikkesebb lakókörnyezet például ilyen egyéni előny, míg a közösség szintjén jelentkező negatív következménye a folyamatnak, hogy nagyon jelentős beruházás-igényt támaszt az agglomerációban, holott kezdetben éppen a városi beruházások lassú, követő jellege volt az egyik elindító oka. A kiköltözések tömegessé válása komoly környezeti terhelést is jelent, ami már középtávon is negatívan hathat vissza az egyének életfeltételeire, és végül, de nem utolsósorban a szuburbanizáció a városban tapasztaltaknál sokkal súlyosabb mértékű szegregációt jelent, amely végső soron a társadalmi szolidaritás mértékét is csökkentheti.

A jelenség legkönnyebben a Hankiss Elemér [Hankiss E. in.] által Garret Hardin nyomán ismertetett, a „legelő dilemmája”³ néven ismertté vált paradigma segítségével érthető meg: egyéni stratégiákkal próbálunk a helyzetünkön javítani (olcsó, de jó minőségű környezet), miközben tömeges mértékben ez a folyamat katasztrófákhoz vezethet (összeomló közlekedés, lehetetlenné váló parkolás, jelentős környezeti terhelést okozó napi ingázás, építkezések stb.). A végeredmény az, hogy saját életkörülményeink is romlanak.

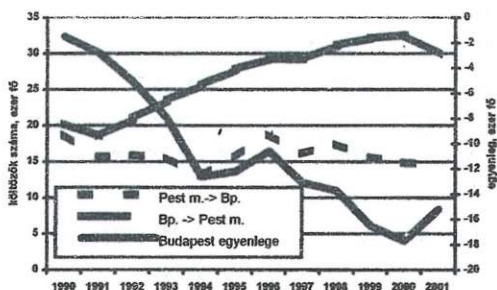
Vizsgálati adatokkal bizonyítottam, hogy **az agglomeráció lakói, és különösen a kiköltözők megosztott életformát folytatnak, jelentős arányban a fővárosban dolgoznak és ott vesznek igénybe (köz)szolgáltatásokat.** Ennek a természetes folyamatnak, vagyis annak, hogy a lakosság szempontjából a települések adminisztratív határai a legtöbb esetben jogi fikcióként jelennek meg, ugyanakkor **jelentős hatásai lehetnek az önkormányzatokra, amelyek ezek között a határok között látják el feladataikat, gazdálkodnak.** Az 1990-es önkormányzati reform a területi közigazgatás hangsúlyos elemévé a települési önkormányzatot emelte. Elvileg a települések a helyi ügyek teljes körében kompetensek és nincs felettük más hatóság, csak a jogszabályok betartásáért felelnek a közigazgatási hivatalok. A helyi közszolgáltatásokat maguk látják el saját forrásaikból és központi támogatásokból. **A jelenleg érvényes helyi ellátás és finanszírozási rendszer tehát nincs tekintettel az ilyen típusú, viszonylag bonyolult társadalmi jelenségekre, nem megoldott a több települést érintő problémák kezelése.** Így az önkormányzatok *elvileg* „idegen polgárok”, más településen adózók oktatási, egészségügyi stb. szolgáltatásaihoz járulnak hozzá, végső soron saját lakosaik kárára. Valójában azonban **probléma ennél általánosabb, nem csupán a városból az agglomerációba költözőket érinti, hanem mindenkit, aki a város környékén lakik.** A dolgozat azt a jelenséget vizsgálja, amely az atomizált (mediterrán típusú) önkormányzati rendszerben, decentralizált ellátás és

³ E szerint a közlegető az aktuális kihasználtságánál valamivel nagyobb terhelést bír, de nem bírja el, hogy mindenki két tehenet hajtsön ki rá a mai eggyel szemben, ez az összes (beleértve a sajátjait is) tehen pusztulását (éhenhalását) eredményezné.

finanszírozás mellett, a települési határon túlnyúló hatásokban ölt testet, ezt nevezi a szakirodalom „spill over” hatásnak.

Amennyiben a kiköltözés tömegessé válik, az emberek ráébrednek a (lakó)környezet minőségének jelentőségére, divattá is válik bizonyos településeken, illetve övezetekben lakni, a nagyváros átalakul, a belváros (városmag vagy CBD – Central Business District) hivatali központ lesz, bizonyos részei (a belső gyűrű) lerobbannak, (egyre szegényebb népség lakja, az épületállomány is erősen öregszik), de idővel, amikor teljesen elértéktelenednek ingatlanjai, megint vonzóvá válhat a tőke számára. Ezzel párhuzamosan a nagyváros lakossága elszegényedik. Ez sokak számára az amerikai példa. Európában is ismert a jelenség, bár a folyamatok sokkal lassabbak (vö. pl. Cséfalvay Z. 1994.). Sokak számára a közép-kelet-európai átmenet „vad-keleti” körülményei az amerikai városfejlődési modellt vetítik előre. Ebben az esetben a város bevételei folyamatosan csökkennének, miközben folyamatosan növekvő szociális teher nehezedik rá. A jelenlegi helyzetben, az önkormányzati finanszírozástól és a kiköltözők életvitelétől függően e forgatókönyv azzal járhatna, hogy a szegényebb városi lakosság látja el a szuburbia módosabb polgárait. Ezt a hipotézist legmarkánsabban Ladányi János és Szelényi Iván fogalmazták meg [L.J.-Sz.I., 1997., 1998.]

A jelen disszertációt fel lehet úgy is fogni, mint egy kísérletet arra, hogy a fenti hipotéziseket igazoljuk vagy elvessük. Azt szeretném megmérni, hogy mekkora a fővárosi önkormányzatok vesztesége, és mekkora a Pest megyei önkormányzatok nyeresége a lakosság vándorlási egyenlegének hatására. Ha egyáltalán igaz az, hogy a főváros vesztese és Pest megye nyertese a szuburbanizációnak. A jelen dolgozat számára tett célkitűzés tehát a hatásjelenségnek csupán egy kis szelete, mégis meglehetősen nagy falat, ha azt az utat tekintjük, amely elvezet egy költségvetési mikroszimulációs modell felállításáig.

2. ÁBRA: Népegységmozgás Budapest és Pest megye között

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek 1990-99

állapítható meg a települési folyamatok és a közigazgatási rendszer, a település-finanszírozás és a helyi feladatellátás kölcsönhatásáról valamint arra, hogy mi várható a települési folyamatok és a közigazgatási rendszer átalakulásának folyamányaként, mely pontokon kell és hogyan beavatkozni, milyen ellátási és finanszírozási formák csökkenthetik a vizsgált jelenségből adódó kockázatokat.

2. A VIZSGÁLAT ESZKÖZEI

Tekintettel a vizsgált probléma komplex voltára, összetett módszertani apparátus szükséges. A téma feldolgozása...

- ... 1.) alapos szakirodalmi áttekintés segítségével valósítható meg, amelynek...
 - ... a.) elméleti keretet kell biztosítania

- ... b.) képet kell adnia a jogi-adminisztratív rendszer és a települési szerkezet történeti változásairól
- ... c.) képet kell adnia más szakemberek empirikus vizsgálatainak eredményeiről
- ... d.) lehetővé kell tennie, hogy a következtetéseket a dolgozat empirikus eredményeivel összevetve a jövőre vonatkozó megállapításokat lehessen tenni
- ... 2.) ki kell, hogy térjen annak a jogi-szabályozási keretnek, a normatív és finanszírozási rendszernek a felvázolására, amelyben az önkormányzatok működnek, feladataikat ellátják
- ... 3.) saját vizsgálatot igényel a legújabb folyamatok tekintetében mindenekelőtt két kérdés tisztázására:
 - a.) a kiköltözés mértéke, iránya, stb.
 - b.) a kiköltözők társadalmi összetétele
- ... 4.) interjúk készítése a két fő altérség vezetőivel, az államigazgatás vezető szakembereivel attitűdjeik, fontosabb elképzeléseik megismerésére
- ... 5.) interjúk készítése más szakértőkkel egyéb, máshol nem fellelhető információk begyűjtésére, véleményük megismerése
- ... 6.) össze kell állítani azt a mikroszimulációs modellt, amelynek segítségével mérhetővé válik a szuburbanizáció hatása Budapestre, illetve annak környékére.

A szakirodalmi áttekintésnek tehát hármias célja van: 1.) a kutatás elméleti kereteinek felvázolása; 2.) a vizsgálatban érintett szakterületek vonatkozó elméleti eredményei bemutatása, beépítése a dolgozat gondolati keretébe; valamint 3.) olyan empirikus kutatások eredményeinek bemutatása, amelyek részben árnyalják, részben kiegészítik saját kutatási eredményeimet, és az általam elvégzett kutatás keretei között semmiképpen sem ismételhetőek meg. A disszertáció által felölelt széles téma önálló kutatás formájában történő feldolgozása csak részlegesen lehetséges, kiegészítése más szakemberek munkáinak eredményei alapján mindenképpen szükséges. A cél, hogy rendelkezésre álljon egy olyan tágabb rendszer, amelyben fogalmi apparátusán és a szélesebb perspektíva segítségével értelmezési keretbe kerülnek, értelmezhetővé válnak az empirikus eredmények.

A kutatás által vizsgált problémát (tehát a népesség egy részének élettere megosztását) előidéző két legfontosabb folyamat (a településszerkezet és a közigazgatási rendszer változásai) feldolgozása több módszerrel történik. Ezek egyike, mindkét esetben, a szakirodalmi áttekintés. A település-szerkezet változásai tekintetében a legfontosabb folyamatok leírásával és ezek kiértékelésével kapcsolatos szakértői véleményeket fogom felidézni, míg a legutóbbi évek fejleményeit és a dolgozat közvetlen háttérét képező adatokat magam is összegyűjtöttem, a jelen dolgozat keretei között feldolgoztam és kiértékeltem. Saját eredményeimet természetesen ismét megütöztetem más szakértők véleményével. A másik kiemelt folyamat, a közigazgatási rendszer változásai kapcsán szintén más kutatók munkáinak felhasználásával mutatom be a történeti háttér, a közigazgatási rendszert tartósan jellemző megoldásokat. A hatályban lévő rendszer esetében ugyanakkor a dolgozat keretein belül be kell mutatni a vonatkozó jogszabályok rendelkezéseit, ami persze részben már a szabályozási keret elemzéséhez tartozik.

A szabályozási keret a területi közigazgatási rendszer működésének jogi feltételeit jelenti, és ezen belül pedig a közszolgáltatásokat döntően ellátó önkormányzati rendszert. Ilyen formán az elemzésben mindenekelőtt az *önkormányzati törvényt* és a *Magyar Köztársaság éves költségvetéseinek önkormányzati vonatkozásait* emelem ki. A költségvetési törvények a finanszírozási források meghatározó hányadának elosztását szabályozó keretként merülnek fel.

A dolgozat új eredményei az empirikus elemzések közvetlen és közvetett eredményei: a statisztikai adatok egyszerű és összetett modell-számításokkal történő feldolgozása, az

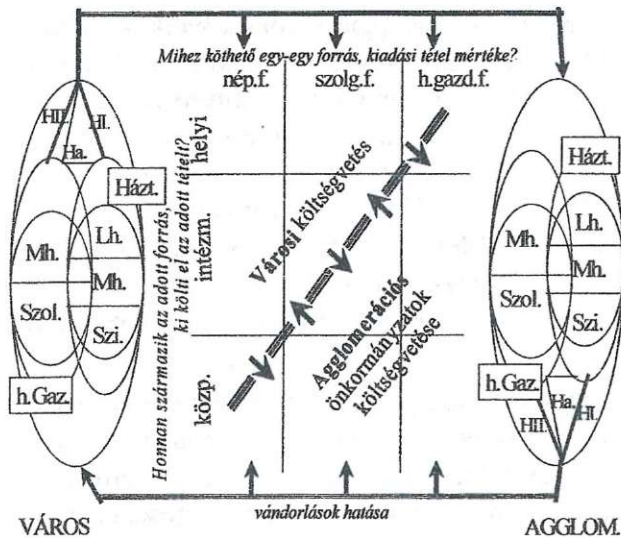
eredmények interjúk során történt tesztelése és az eredmények alapján levont következtetések. A dolgozat a legtöbb tekintetben az 1990(1) és 2001 között eltelt 10-12 évet tekinti át. Ezen az időszakon belül kiemelt helye van az 1995-99-es időszaknak, amelyre a mikroszimulációs modell is vonatkozik, illetve a 2001-es esztendőnek, amely az összehasonlító áron megadott adatok számításának bázisa. Ez azt jelenti, hogy a dolgozat az 1990-2001 közötti éveket vizsgálja, és ezen belül kiemelten kezeli az 1995-1999 közötti időszakot: az általános, áttekintő adatokat a hosszabb, a konkrétabb információkat rövidebb időszakokra adtam meg. Az összehasonlító ár a dolgozat egésze esetében 2001 (a dolgozat hipotetikus záróéve), mert ez biztosítja az olvasó számára, hogy ténylegesen összehasonlíthatóak legyenek ezek az adott számok.

Egyszerűbb és összetett adatfeldolgozási technikák alkalmazása. A költözésekre vonatkozó általános adatok forrása a KSH. A statisztikai hivatal területi évkönyveiben települési szinten közöl demográfiai adatokat. Ezek összesítése és kiegészítése a területi adatok eredményeivel biztosíthatja a megfelelően rekonstruált statisztikai hátteret. Azokat az összefüggéseket és a mikroszimuláció során közvetlenül felhasznált, a költözőkre vonatkozó adatokat, amelyeket a KSH nem szolgáltat, olyan empirikus vizsgálatokból kell megszerezni, amelyek közvetve vagy közvetlenül a Pest környéki vándorlásokra vonatkoznak. Ezek az adatok már nem a teljes népesség adatait tartalmazzák, csak reprezentatív minta alapján szolgáltatnak információt.

A dolgozat legfontosabb önálló empirikus eredményét a mikroszimulációs modell⁴ szolgáltatja. Ez - felhasználva az elméleti alapvetéseket és a statisztikai elemzéseket - egyetlen pénzügyi modellbe foglalja össze a lakossági költözések közvetlen és közvetett, valamint a megosztott életforma hatásait az önkormányzati költségvetésekre, összesítve azokat külön-külön fővárosi önkormányzatok összességére és a Pest megyei önkormányzatok összességére. A modell a KSH által az 1995 és 99 közötti évekre Budapest és Pest megye önkormányzataira közölt költségvetési adatok alapján lett felépítve. Ott, ahol szükséges volt, egyéb forrásokból becsléssel kellett részletesebb bontású adatokat kialakítani. A kiegészítő források esetében vigyáztam, hogy ezek legalább olyan hitelesek legyenek, mint a statisztikai hivatal adatai. Ezért minisztériumok, kormányhivatalok adatai, és reprezentatív adatfelvételek jöhettek szóba. A becslések is ezen források adataiból építkeznek. A mikroszimulációs modell lényege, hogy a költségvetések (külön-külön a fővárosi és a Pest megyei összesített költségvetések esetében) minden egyes sora esetében, egyedi döntés alapján kell meghatározni a költözések, illetve a megosztott életmód hatását. Ennek során figyelembe kell venni statisztikai és más empirikus adatokat (pl. a költözések egyenlege, a kiköltözők száma, társadalmi összetétele, szokásaik). Ezeket az adatokat és becsléseket a dolgozatban egységesen a tipikus költözés forgatókönyve névvel illetjük, mert az átlagos feltételrendszer esetén bekövetkező változásokat mutatja be.

A mikroszimulációs számítások eredményeit a költségevetésekben 1995-99 között beálló változások bemutatásával és az 1999-es adatokon végzett érzékenységi vizsgálatokon keresztül prezentáltam. Az érzékenységi vizsgálat azt jelenti, hogy egy fontos adat esetében megvizsgálom annak a hatását, hogyha azt más (alacsonyabb, magasabb, szélsőséges vagy közepes) értékkel helyettesítem be. Érzékenységi vizsgálatokkal ellenőriztem a jövedelmek mértékének, a közszolgáltatások igénybevételének, a beruházási kényszer növekedésének és a kiköltözők munkahely-változtatásának a hatását.

⁴ Az alkalmazott módszer kiválasztása a vizsgált probléma és a rendelkezésre álló adatok és azok természete alapján történt meg. Tekintettel arra, hogy nincs olyan mutatószám, vagy változó, amely meghatározza a szuburbanizáció, a lakossági mozgások és a költségvetések kapcsolatát, valamint, hogy ez a kapcsolat nem írható le általános módon, hanem minden egyes tétel esetében egyedi döntésre van szükség, könnyen belátható, a kutatóknak e téren nem volt mozgástere.

3. ÁBRA: A költözések hatása a helyi költségvetésekre

Rövidítések:

Város-agglomeráció rész: AGGLOM. - agglomerációs település; HI - 1. közvetlen hatás; HII. - 2. közvetlen hatás; H.I.a. - közvetett hatás; Ház. - háztartások; h.Gazd. - helyi gazdaság; Lh. - lakóhely; Mh. - munkahely; Szi. - szabadidő; Szol. - szolgáltatások

Helyi költségvetés: közp. - államháztartáson belülről származó források; h.gazd.f. - a helyi gazdaságtól függő források; helyi - önkormányzati saját források; intézm. - közvetlen lakossági, felhasználói hozzájárulás; nép.f. - népesség számától, jövedelmi helyzetétől, stb. függő források; szolg.f. - a szolgáltatásoktól függő források

Szakértői interjúkat készítettem a Pest megyei önkormányzat egyik alelnökével és a fővárosi önkormányzat volt alelnökével, a MEH olyan munkatársaival, akik korábban maguk is a fővárosi önkormányzatnál dolgoztak vagy maguk is a téma jelentős kutatóinak számítanak, valamint a vizsgált probléma néhány, ma is kutatóként dolgozó, kiemelkedő szakértőjével. Ezekkel az interjúkkal természetesen nem helyettesíteni akartam a szakirodalmi összefoglalókat, amelyek több esetben éppen az interjúalanyok munkái alapján készültek, vagy a tényadatokat, illetve a modellszámításokat. Azért döntöttem úgy, hogy készítek ilyen interjúkat, mert nem akartam megelégedni a fellelhető nyilvános információkkal, illetve szükségesnek éreztem egyfajta kommunikációt a kiválasztott személyekkel. A dolgozat bizonyos pontjain hivatkozok az interjúkra, mert fontos lépésnek tartom ezeket a beszélgetéseket a disszertációban foglaltak kiérlelésében, az interjúk önálló megjelenítése viszont megtörte volna az általam elképzelt logikai rendet.

3. EREDMÉNYEK

3.1 TELEPÜLÉSI HATÁROK: A KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER

A területi közigazgatás, és azon belül az önkormányzati rendszer esetében három fontos elemet különítettem el (jogi rendszer, finanszírozás és helyi feladatellátás). A közigazgatási rendszernek ezek az elemei eltérő, olykor ellentétes hatásokat is eredményezhetnek. A jelenleg hatályos magyar önkormányzati rendszer, amely az 1990-es önkormányzati törvény (LXV./1990.) nyomán alakult ki, széles körben érvényesíti a szubszidiaritás elvét: a helyi feladatok ellátásáért a lehető legszélesebb körben a települési önkormányzatok lettek felelősek. Pálné Kovács Ilona úgy fogalmaz, hogy az 1990-ben kialakított rendszer a demokrácia elemi jogosítványait, az önkormányzatiságot a lehető legalacsonyabb szintre, a helyi közösség, végső soron pedig a település szintjére helyezte [Pálné.K.I. 1999.]. Egyes szolgáltatások (pl. középfokú oktatás) esetében az önkormányzatok önként dönthetnek arról, hogy maguk végzik vagy átadják a feladatot a megyének. A hatályos önkormányzati rendszer három olyan ellentmondásos pontjára szeretném az olvasó figyelmét felhívni, amelyek alapvető problémák forrásai, bizonyos aspektusaikban a demokratikus átmenetet kérdőjelezhetik meg: a település-önkormányzat tabuja, a településfinanszírozás szerkezete és a helyi szolgáltatásokkal kapcsolatos előírások. Ezek számomra azt tükrözik, hogy miként hatnak a magyar közigazgatási rendszerben a rendszerváltás előtti évek gyakorlatai, megszokásai és vágyai. Amíg nem sikerül túllépni rajtuk, az új rendszer instabil marad, az önkormányzatok kiszolgáltatottak lesznek a központi kormányzatnak.

A „település-önkormányzat” axiómának három súlyos következménye van: a középszint elgyengítése, valamint az, hogy méretétől és lehetőségeitől függetlenül azonos funkciókat lát el minden önkormányzat, harmadikként pedig a pénzügyi paternalizmus. A település-önkormányzat tabuja elsőként a közigazgatási középszint hiányát, gyengeségét jelenti. A megye-probléma már 1991-től folyamatosan jelen van a közgondolkodásban (vö. pl. Agg Z. 1994.). Véleményem szerint az önkormányzati törvény megalkotói a települési autonómia védelmében rajzolták meg a jelenlegi erőviszonyokat, és nem számoltak vele, hogy a települések „kihívója” demokratikus körülmények között sem csak a megye, de a központi hatalom is lehet. Pálné Kovács Ilona amellett, hogy elismerte, az önkormányzati törvény évszázados mellőzöttségük után először adott elégtételt a településeknek, ugyanakkor azt is megállapította, hogy az elv merev, végiggondolatlan alkalmazása sok kárt okozott. [P.K.I. 2001.a, p. 11.] Az történt tehát, hogy 1990-et követően a demokratikus államhatalom a központi igazgatás dekoncentrált szervein keresztül periodikusan próbálta átvenni az önkormányzati középszint helyét, és betölteni a saját működését zavaró úrt, pl. betöltötte volna a területi koordinációs feladatokat. A „település-önkormányzat” axiómának a közigazgatási középszintre gyakorolt hatásait például az 1994-98 közötti kormányzati ciklus alatt két kiemelkedően fontos törvénnyel (az önkormányzati törvény módosítása és a területfejlesztési törvény), valamint a közigazgatási úr miatt elszaporodott dekoncentrált szervezetek számának csökkentésével, működésük racionalizálásával próbálták korrigálni. 1994-ben az önkormányzati törvény módosítása az eredeti, az 1990-es törvényben meghatározottnál némileg erősebb területi szintet, megyét definiált, amelynek élére immár közvetlenül választott testület került, és saját forráshoz jutott, az illetékekhez. Ezáltal jött létre az európai értelemben is önkormányzatisággal rendelkező közigazgatási középszint. A jövő azonban nagy valószínűséggel már nem a megyei, hanem a regionális szinten szerveződő önkormányzati középszinté [BM IDEA munkacsoport 2003.b]. Erre utal az a fejlődési folyamat, amely a területfejlesztési törvénnyel [XXI./1996.] jelent meg a magyar jogrendszerben, nem utolsósorban az európai támogatási rendszernek való megfelelés céljából. A regionális önkormányzatok távolabb lesznek a települési önkormányzatoktól, mint a megyék, és közelebb lesznek a kormányzati szinthez, ami azt jelentheti, hogy az önkormányzati jogosítványokat talán kevésbé kell tőlük féltetni.

A település-önkormányzat tabuból következő kiszolgáltatottság kihat a finanszírozás kérdésére, és ezzel szoros összefüggésben van a helyi közszolgáltatások fenntartásának kérdése. Ez utóbbi a helyi önkormányzatiság egyik legfontosabb rekvizituma. Összességében azonban a kistelepülések alig-alig képesek megfelelni az ellátás feltételeinek, gyakorlatilag roskadoznak a helyi közszolgáltatások súlya alatt. A finanszírozásuk is nehezen megoldható, hiszen a kisebb közösségek számára gyakran csupán fajlagosan drágábban biztosíthatóak egyes közszolgáltatások. Végso soron a minden településen kialakítandó közszolgáltatások rendszerét így nem azok fizetik, akik kényelmesebben jutnak e szolgáltatásokhoz, hanem az ország teljes lakossága. Valójában azonban a politika is felismerte a változtatás szükségességét, és a rendszer lényegének látszólagos érintetlenül hagyása mellett megpróbálta elvégezni annak finomhangolását. Már az 1990-es évek első harmadának végére az önkormányzatok pénzügyi támogatása egyre határozottabban az intézmények ellátottai és egyre kevésbé az állandó népesség száma szerint jártak. Ezzel párhuzamosan a közösen üzemeltetett intézmények, az „átvállalt” ellátottak kiegészítő forringtonkat kezdtek érni. Ezek az intézkedések oda vezettek, hogy az 1990-es évek második felére az önkormányzati intézmények fenntartásával, működtetésével kapcsolatosan az 1990-es évtized elején fővárosi és országos adatok feldolgozásával (Illés I., 1994, Hegedüs J. et al., 1993.a) feltárt problémák egyre kevesebb gondot okoztak. 1990 és 2002 között részben természetes folyamatok (a városokkal szembeni kistelepülési fenntartások felerősödése elsősorban a városkörnyéken, majd ennek enyhülése, az egymásra utaltság érzésének megjelenése, tudatosodása), részben az együttműködést erősítő központi költségvetési támogatási ösztönzők (speciális normatívák, körjegyzőségek, térségi

feladatellátás támogatása), illetve a területfejlesztési törvény nyomán létrejövő intézmények (kistérségi, megyei, regionális fejlesztési tanácsok) megteremthették a személyes találkozást, a párbeszéd esélyét. 1999-ben kormányzati szinten is megtették az első lépéseket az önkormányzati rendszer hatékony átszervezése érdekében. Nagy valószínűséggel a reform politikai árától való félelem, a saját táborból várható negatív visszhang tehető felelőssé azért, hogy ezek az erőfeszítések szinte csak egy szűk szakmai körön belül voltak ismertek, illetve, hogy a koncepcióalkotást és információgyűjtést az intézkedések elmaradása követte. Az 1052/1999-es Kormányhatározat rendelkezett a települési funkciók áttekintéséről, a városi-, térségi feladatellátás erősítése esélyeinek vizsgálatáról. Annak ellenére azonban, hogy a szándék már 1999-ben is megvolt, a jelek szerint 2002-ben még mindig a pártpolitikai csatározások és érdekek áldozatává vált a „hatékony önkormányzati szint” koncepciója, jóllehet az is csak ködösen utalt a közigazgatási reform és a települési funkciók rendezésének szükségességére. Márpedig politikai kompromisszum nélkül nem lehet kétharmados törvényeket (az önkormányzati törvényt) megváltoztatni.

Ez gyakorlatilag átvezet a következő kérdés, *a település-finanszírozás szerkezetének problémájára*. Amikor decentralizált, demokratikus intézményrendszert jelentős mértékben központi források tartanak fenn, ezek korlátozzák a települési autonómiát. Különösen akkor, ha a központi források mértékéről, a támogatások aktuális formáiról évről évre, meghatározó részben a központi költségvetés elfogadásakor, a kormányzati finanszírozás szükségleteinek és politikai céljainak megfelelően, ráadásul a helyi költségvetés-készítéssel párhuzamosan döntenek. A finanszírozási probléma másik olvasata azonban az, hogy miközben az állam látszólag védi a helyi lakosságot a közösségi szolgáltatások fenntartásának költségeitől, előzetesen elvonja a lakossági és vállalkozói jövedelmeket (magához vonja az adóbázis jelentős részét, miközben csupán kisebb részét hagyja helyben), és a „ki tudja mire költekező” önkormányzatok helyett saját „bölcssége” alapján rendelkezik e források elosztásáról, felhasználásának szabadságáról. Így azonban a szolgáltatások használói nem érzik a finanszírozhatóság korlátját, és csorbul a közvetlen felelősségre vonhatóság. Elegendő elesettségükre hivatkozva újabb forrásokért a kormányzathoz fordulniuk: az ilyen önkormányzatiságot nehéz nagykorúnak tekinteni. Ez a finanszírozási rendszer paternalizmusa.

Az 1990-es évtized a központi felelősségvállalás csökkenését és célzottabbá válását hozta. Ebben az átalakulásban megfigyelhető néhány olyan tendencia, amelynek érvényesülése mindenképpen egy XX. század végi, XXI. század eleji értelemben vett liberális piacgazdaság kialakulása fele mutat. Ezt hívja Robert Bennett [Bennett, R., 1999.] és más szakértő poszt-jóléti államnak. Az állam fokozatosan visszavonul a gazdaságból és a szociális ellátó rendszerekből, és visszavonul az önkormányzati finanszírozásból is. Ennek alapján egy sokszereplős ellátórendszer alakulna ki, amelyben az önkormányzat csak egy a szolgáltatók közül. Ez természetesen a fogyasztók nagyobb szerepvállalását kell, hogy jelentse az igénybe vett közszolgáltatások finanszírozásában, valamint egy világos elveken alapuló, átlátható, célzott támogatási rendszert. A folyamat jól érzékelhető a hazai önkormányzati finanszírozásban az elmúlt évtized adatainak elemzésekor is. Két fontos, többé-kevésbé új szerepet kapnak az önkormányzatok számára juttatott kormányzati és egyéb államháztartásból származó pénzek: a központi költségvetés prioritásai érvényesítésének ösztönzése, illetve a települések közötti egyenlőtlenségek csökkentése. Az állami szerepvállalás a helyi feladatok finanszírozásában, bár csökkenést mutat, a mai napig számottevő maradt. Az űrt, amelyet a központi források csökkenése hagy maga után, a helyi forrásokból (helyi adóbevételek, stb.) kellene fedezniük az önkormányzatoknak. Adva voltak ugyan az önkormányzatok számára azok a törvényi feltételek, amelyek lehetővé tették volna, hogy saját forrásból, helyi adóból pótolják a kieső bevételeiket, ez mégis csak részlegesen és nagy területi különbségekkel sikerült. A vizsgált budapesti térségben, például 1999-ben Budapesten, 2001-es áron számítva 56 ezer Ft, míg Pest megyében 19 ezer Ft volt az egy főre jutó helyi adóbevétel, tehát

Budapest önkormányzatai esetében 22%-ot ért a helyi adók aránya, ugyanez Pest megyében csak 13% volt. Az okoktól függetlenül kijelenthető, hogy összességében az önkormányzati rendszer kiszolgáltatta a központi kormányzati akaratnak. A pénzügyi rendszerben tehát inkább egy „optimális” egyensúlyi állapot megtalálása lehet a cél, amely a központi elvonások csökkentése mellett a minimálisan szükséges, hatékony támogatások kiépülését és egyúttal az állam további visszahúzódását, az újraelosztás szintjeinek újragondolását, bizonyos elemeinek a közeli jövőben kialakításra kerülő térségi önkormányzathoz való telepítését jelenti. Mindezek a gondolatok megegyeznek azokkal a megállapításokkal, amelyeket Várfalvi István [V.I. 2001] is kiemelt: az igény a központi források növelése iránt; a helyi források költségvetési aránya növelésének szükségessége és az ezekben kódolt jelentős (akár 100-szoros [V.I., 2001 187.o.]) egyenlőtlenségek, illetve azok kompenzálásának szükségessége; a települési feladatellátás differenciálatlanságának tarthatatlansága.

A *helyi feladatellátás ellentmondásai* nagyjából megfelelnek a fentebbi tapasztalatoknak. A széleskörű helyi autonómiát korlátozzák a központi törvények által előírt feladat-ellátási normák. Ezek a normák azonban nem egyfajta nemzeti minimumra törekszenek, hanem nagyon gyakran az a céljuk, hogy az ágazatra szánt forrásokat benntartsák az ágazatban, biztosítsák azok jövőbeli növekedését, vagy éppen akadályozzák a leépítését (intézmények bezárását, dolgozók elbocsátását, vagy újabb beruházásokat, pl. a korábbiaknál lényegesen szigorúbb minőségi előírásokkal). A fentiek ellenére a központi források csökkenése, a helyi források lassabb növekedése egyes szerzők szerint az önkormányzati rendszer zsugorodását, mások véleménye alapján pedig hatékonyabbá válását eredményezte. Tényszerűen e felszín alatt privatizációt, tehát feladatcsökkenést, költségvetésből kikerülő, társaságokká átalakuló intézményeket, kiszerezéseket és más tőkebevonási technikákat, valamint a kieső központi forrásokat nem pótló, de reálértéken is növekvő helyi bevételeket találhatunk. E bevétel- vagy kiadáscsökkenés nem mutat lényeges eltérést az államháztartás egésze vagy a központi költségvetés zsugorodásának mértékétől, az államnak a társadalmi újraelosztásból való kivonulásától.

Pest megye közigazgatási, és közszolgáltatás finanszírozási rendszere nem tér el az ország más megyéjétől, sajátosságai csupán abból a tényből fakadhatnak, hogy közepében egy független közigazgatási egység, Budapest található, amely metropoliszként ezer szállal kötődik a megyéhez, meghatározza a megye és lakói életét. Budapest közigazgatási rendszere, feladatellátási, finanszírozási rendszere, bár az 1990-es évek közepétől teljesen integrálódott az általános önkormányzatokra vonatkozó szabályozásba, számos olyan elemet tartalmaz, amely az egységes város mivoltából, illetve az országban betöltött szerepéből, a „kétmillió” város súlyából fakad. Ilyen elemek a Fővárosi Önkormányzatnak a fővárosi szintű problémák kezelésében kapott, a megyékét meghaladó jogköre, a forrásmegosztás intézménye, vagy a részben ez utóbbihoz kapcsolódó fővárosi szintű újraelosztás rendszere. E sajátosságok következtében valamelyest nagyobb a főváros pénzügyi, ellátás-finanszírozási, fejlesztési mozgástere, mint Pest megyéé vagy más megyéké, ám még így sem képes a kormányzati akaratral szemben vagy akárcsak kormányzati támogatás nélkül nagyobb művek megvalósítására, amely autonómiájának korláta is mutatja.

A fentebb ismertetett települési folyamatok, a szuburbanizáció és a települések között megosztott lakossági életvitel jelensége ugyanakkor ütköznek a területi közigazgatási rendszer településekhez kötődő feladatellátásának elvével. A központi hatalom beleszólásának széles lehetőségei, a rendszer paternalizmusa ugyanakkor fékezik az atomizált önkormányzati rendszerben azt a – város és környéke között bekövetkező – nemkívánatos pénzáramlást, amit a lakossági költözések, a szuburbanizáció eredményeznek. A gyakran változó funkció, a nagy számban költöző lakosság, a települési szinten szervezett ellátás mellett a folyamat kihasználatlan ellátó kapacitásokat hagy maga után, és ahol megjelenik, újra kívánja teremte(t)ni a megszokott közszolgáltatásokat, az urbánus élet komfortját.

3.2 SZIMULÁCIÓS SZÁMÍTÁSOK A VIZSGÁLT HATÁSOK MÉRÉSÉRE

A modell-számítások a szuburbanizációs folyamatnak, a város és az azt körülölelő települési gyűrű közötti népességvándorlásnak közvetett és közvetlen hatását vizsgálják az önkormányzatokra. A modell-számítások e hatást az önkormányzati költségvetéseken keresztül mérik, mert a költségvetésben összegződnek a települést érő hatások (gondoljunk például az iparűzési adóra, mint a helyi gazdaság indikátorára, vagy a közszolgáltatások finanszírozására, azok állami és önkormányzati támogatására). A számításokat öt évre, az 1995-99 közötti időszakra végeztem el a budapesti térség két alegysége, a főváros és Pest megye önkormányzatainak külön-külön összesített költségvetési adatain.

Budapesten a szuburbanizációnak a lakossági költözésekből közvetlenül és közvetve eredő elsődleges költségvetési hatása, vagyis a város szuburbanizációs egyenlege a vizsgálat első évében, 1995-ben 2001-es értéken számolva 0,62 Mrd Ft volt és az utolsó évében 1999-ben 0,92 Mrd Ft. A szuburbanizációnak a városra gyakorolt másodlagos hatása, vagyis a bevételi és kiadási hatások abszolút értékének összege 1995-ben 2001-es értéken 3,64 Mrd Ft és 1999-ben 4,59 Mrd Ft. Az elsődleges szuburbanizációs hatás a vizsgált 5 év alatt reálértéken 3,31 Mrd Ft-os veszteség volt, a másodlagos pedig abszolút értékben 2001-es árakon ennek 5 és félszerese, 18,16 Mrd Ft. Pest megyében 1995-ben az önkormányzatok költségvetési egyenlege 0,75 Mrd Ft-tal lett jobb a szuburbanizáció hatására, mint lett volna anélkül. Öt évvel később, 1999-ben a megye településeinek nyeresége reálértéken nem egészen a felére, 0,35 Mrd Ft-ra csökkent. A másodlagos költségvetési hatás azonban összességében e két év viszonylatában is nőtt 3,14 Mrd Ft-ról 3,74 Mrd Ft-ra változott. Öt év alatt a megye települései a mért lakossági mozgások hatására 2,24 Mrd Ft-os egyenlegjavulást könyvelhettek el, és költségvetésüket összességében 15,27 Mrd Ft-nyi szuburbanizációs hatás érte.

Mi következik ezekből a számokból?

- 1.) Pusztán a FVT két altérsege közötti népesség-mozgást tekintve a főváros egyértelműen vesztese a szuburbanizációnak és Pest megye egyértelműen nyertese.
- 2.) Budapest vesztesége növekszik, miközben Pest megye nyeresége csökken. Ezek a megállapítások nem egyértelműen megfigyelhető trendeken alapulnak, az éves eredmények sokszor nagyon hektikusan mozognak.
 - a. Valódi trendek megállapításához nem volt elegendő öt év költségvetési adata. Az éves adatok közötti jelentős eltérések oka, hogy nagyon sok paraméter nagyon különböző logika alapján változik.
 - b. A jelen feltételek mellett megfigyelt összefüggések arra utalnak, hogy mind a fővárosban, mind annak környékén elhanyagolják az önkormányzatok a lakossági költözések költségvetési hatásait. Akkor is így van ez, ha az önkormányzatok gondolkodásában megjelent a szuburbanizáció problémája, és sok esetben hoznak is olyan döntéseket, amelyekkel a "település javára" kívánják fordítani azt.
- 3.) A másodlagos hatás növekedése az összesített szuburbanizációs hatás, vagyis a vizsgált probléma súlyának növekedését jelzi.
- 4.) Az észlelt probléma nem kezelhető a költségvetés egészének szintjén, kizárólag az egyes költségvetési tételekre gyakorolt, egymástól többé-kevésbé független hatások elemzésével, az egyes hatások gyengítésére vagy erősítésére kialakított egyedi stratégiák összehangolásával oldható meg.

- a. Ebből a szempontból érdemes külön figyelmet fordítani a **kiköltözők számára és jövedelmére**, amelyek más mutatóknál gyorsabban, nagyobb hatást képesek kifejteni.
- b. A többi vizsgált paraméter is arra figyelmeztet, hogy **a város és környéke stratégiájának összehangolása a térség egészének előnyét szolgálhatja**, miközben jelenleg ma a térség egésze szintjén veszteség mutatkozik.
- 5.) *A modellezés során csak a szuburbanizáció hatásainak egy részét mértük fel, az összkép ezzel ellentétes eredményt is adhat.*

1. TÁBLA: Költségvetési hatások összesítése, 1995-99

	Budapest				Pest megye				Budapest / Pest megye			
	Bev. e. Ft / fő	Egylg	1dlg.h. Ft / fő	2.dlg.h	Bev. e. Ft / fő	Egylg	1dlg.h. Ft / fő	2.dlg.h	Bev. e. Ft / fő	Egylg	1dlg.h. Ft / fő	2.dlg.h
1995	245,8	18,8	-321	+1 885	165,5	-9,8	+772	+3 229	1,48	1,92	0,42	0,58
1996	203,2	15,5	-242	+1 385	132,1	132,1	+538	+2 212	1,54	0,12	0,45	0,63
1997	288,6	106,1	-328	+2 006	183,9	123,1	+348	+3 080	1,57	0,86	0,94	0,65
1998	228,8	-18,8	-385	+1 950	145,5	-7,6	+263	+3 132	1,57	2,47	1,46	0,62
1999	256,4	-32,7	-506	+2 531	148,1	179,6	+340	+3 669	1,73	0,18	1,49	0,69
1995-99	244,4	18,1	-355	+1 947	155,0	38,5	+450	+3 068	1,58	0,47	0,79	0,63

A modellezés eredményeképpen nem csak az vált világossá, amit korábban is tudtunk, hogy a leszűkített értelemben vett szuburbanizációnak az agglomeráció a költségvetési hatások tekintetében is inkább nyertese, a főváros pedig inkább vesztese. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a szuburbanizációs folyamat felgyorsulását követő tizedik évre, az 1990-es évtized végére, **a megye szintjén mért nyereség már nem volt képes kompenzálni a város veszteségét és a térség egésze szintjén is veszteség keletkezett.** Ennek elsődleges, elvi oka mindenképpen az, hogy az önkormányzatok, ahogy más területen is ritkán, a szuburbanizációval kapcsolatosan sem alakítanak ki megfelelő stratégiát, nem működnek együtt a negatív hatások tompítása, a pozitív hatások erősítése érdekében. Konkrét oka pedig az, hogy **a decentralizációs folyamat következtében megkettőződnek a kapacitások. A fővárosban a kevésbé kihasznált közszolgáltatások leépítése csak lassan, magas politikai kockázat mellett történik meg, miközben az agglomerációban növekvő lakossági nyomásra, és részben lakossági részvétel mellett épülnek ki.** A fővárosban a helyi települési szolgáltatások magasabb fokú kiépítettsége nagyobb költségvetést, komolyabb, folyamatos helyi lakossági és vállalkozói részvételt, magasabb helyi adókat is jelent. Ebből az is következik, hogy ahogy urbanizálódnak a megye települései, ahogy egyre szélesebbé válnak a települési szolgáltatások, úgy növekednek a települések fajlagos, lakosságarányos kiadásai, és kényszerülnek bevételeik növelésére a megye önkormányzatai. A kérdés éppen az, ami a dolgozat megírását is motiváló egyik fontos kérdés volt, hogy hol veszi igénybe a szolgáltatásokat a lakosság, mennyiben kényszerítik a szuburbán településeket iskolák, csatornahálózat és utak megépítésére, ki finanszírozza a szolgáltatások kiépítését, és ki azok fenntartását. **Annak oka, hogy nem még drámaibb eredményeket kaptunk, csak az lehet, hogy az önkormányzatok által ellátott feladatok támogatása egyre erősebben kötődik az intézményeket ténylegesen igénybevevőkhöz és egyre kevésbé az állandó lakosság számához.** Ez nagymértékben csökkenti az atomizált önkormányzati rendszer rugalmatlanságának következményeit, nem szünteti meg ugyanakkor a központi finanszírozás deficitjét. A hiányt minden esetben az önkormányzatnak kell kigazdálkodnia. Ez a növekvő urbanizáltság melletti növekvő hiány az, amely mindenképpen csökkenti a megye nyereségét.

2. TÁBLA: Összehasonlító táblázat a kiemelt paraméterek potenciális hatásáról

	A tipikus költözés forgatókönyve szerinti érték		1 Mrd Ft elsődleges költségvetési hatáshoz elvileg szükséges változás A kiinduló érték mértékegységében				
	Pest megye	Budapest	Pest megye	Budapest	Pest m.	Budapest	Bp./P.m.**
A főváros népesség vesztesége	16 509 fő/év		+/-47 663 fő/év	+/-17 974 fő/év	2,89	1,09	2,65
Háztartás jövedelem	2,075 M. Ft/év		+/- 3,290M.Ft/év	+/- 3,164M.Ft/év	1,59	1,52	1,05
Új lakóhely szerint közszolgáltatás igénybevétele	75%		+/- 194%pont	+/- 157%pont	2,59	2,09	1,24
Beruh. / népességvált.	90%	0%	+/- 231%pont	+/- 147%pont	2,57	-	-
Munkahelyek kiköltözése	10%		+/- 86%pont	+/- 70%pont	8,60	7,00	1,23
SZJA megosztás kulcsa	15%*		+/- 29%pont		1,93		1,00
Iparüzési adó kulcsa	1,4%	1,7%	+/- 12%pont		8,57	7,06	1,21

A forráshiány, amely a nagyvárosban, de akár egyes agglomerációs településeken is kialakulhat a szuburbanizációs folyamat hatására, a közszolgáltatások üzemeltetésében vagy akár a fejlesztésekben is okozhat fennakadásokat. Budapest az állandó népességénél jóval nagyobb populáció életére van hatással, lát el velük kapcsolatban nap, mint nap közfeladatokat, miközben már az eddigi elemzések is világosan mutatják, hogy ezt legfeljebb részlegesen kompenzálják központi források. Több országban az állam a fővárost országos funkció alapján is támogatja. Láthattuk, hogy Magyarországon csak az általános mértékű önkormányzati támogatást kapja meg. Az 1990-es évek elején néhány éven keresztül a kormány közvetlenül támogatta a BKV fenntartását, ám az évtized végére az országos mértéket meghaladó adóerőképessége okán inkább fajlagosan elvontak a várostól az önkormányzati támogatás keretében járó forrásokat. Fel sem merül, hogy az agglomeráció lakossága, amely az ország más lakosainál lényegesen nagyobb, szinte a város lakosaival megegyező mértékben használja a várost, hozzájáruljon annak működtetéséhez, fejlesztéséhez, inkább, ahol tudja, párhuzamosan létrehozza a már létező kapacitásokat, mert minden településnek teljes települési funkció-körrel kell rendelkeznie, hogy egészséges egésznek tekinthesse magát, hogy a választók újraválasszák a helyi politikusokat. Így azonban az **agglomeráció sem egyértelmű nyertese a folyamatnak: óriási fejlesztési kényszer nehezedik a településekre, hogy urbanizálódjanak, hogy kiépítsék, fejlesszék a közszolgáltatások kapacitásait. A közművek, iskolák, utak stb. létrejötte a kiköltözők számára biztosítja a megszokott urbánus környezetet, ezek *kiépítését elvárják, gyakran hozzá is járulnak a fejlesztésekhez, ám a megvalósult művek, az új intézmények a korábbinál jelentősebb működési terheket, új források előteremtését, végső soron új szerkezetű költségvetést tesznek szükségessé.* Ez gyakran olyan feszültségek forrása lehet, amelyre a települések politikai vezetése nincs felkészülve, kívülről vár segítséget, nem a helyi lakosságtól. A helyi adóztatással kapcsolatos gondok az agglomerációban tehát élesebben vetődnek fel, mint az országban máshol. A párhuzamos kapacitások kiépülése, amely az erőforrások allokációját tekintve pazarlás, a szuburbanizáció egyik alapvető mellékhatása. Miközben azonban a városból a zsúfoltság, rossz környezeti feltételek elől elköltözők a városon kívül a városi kényelem újratemtésén fáradoznak, paradox módon azt a környezetet rombolják, amelybe igyekeznek, és annak feltételeit javítják, amelyből menekülnek. A zöld, természetes környezetben mesterséges, ember által teremtett környezet épül, a városba vezető utak munkába járáskor és az onnan való hazatéréskor zsúfolttá válnak, több órás dugók alakulhatnak ki, míg a városban a szolgáltatások minősége javul, hiszen azonos kapacitásra kevesebb igénybevevő jut. Az iskolákban javulhat az oktatás minősége, bár fajlagosan drágábban működnek, lehetőség van a korábban szétválasztott belvárosi bérházak lakásainak**

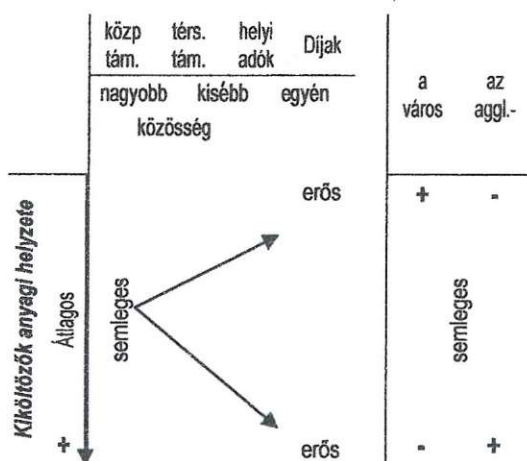
újbolí összenyitására, amit egyébként a nyomott árak mellett már magánszemélyek is képesek megtenni, nemcsak nagy volumenű város-rehabilitációs programok.

Ezek a gondolatok már átvezetnek a záró fejezetbe, ahol a modell eredményeit megpróbálom szembesíteni a közigazgatási rendszerről szerzett ismereteimmel, és azokat a megoldásokat keresem, hogyan lehet a térség szintjén a települési folyamatokból adódó költségvetési veszteségeket minimalizálni, illetve maximalizálni a nyereséget.

A modellt és a modell alapján kapott eredményt semmiképpen sem szabad véglegesnek tekinteni, folyamatos bővítést igényel új évek adatainak bevonásával és a vizsgált probléma szélesítése által. Egy viszonylag egyszerűbb megközelítést alkalmaztam, amelyet megfelelő adatok birtokában érdemes finomítani, a végső eredmény azonban valószínűleg nem fog már változni.

3.3 SZEMPONTOK A HELYI FELADATELLÁTÁS REFORMJÁHOZ

Az előzetes elemzések és a modellszámítások arra engednek következtetni, hogy mindent egybevetve a budapesti térség szuburbanizációs folyamatainak elsődleges hatása, egyenlege egyensúly közeli állapotban van. Vannak ugyanakkor negatív jelek is, ilyen a másodlagos vagy összesített hatás növekedése és az elsődleges hatás trendje, vagyis a gyenge, bár romló egyenleg. Az is jól látszik a modellszámítások eredményeképpen, hogy miközben olyan tényezőknek, mint a közszolgáltatások igénybevételének a helye, a hatása elmarad az előzetes várakozásoktól, a kiköltözők jövedelmének hatása viszont kiemelkedően fontosnak bizonyult. Ezt a hatást erősíti más, például az SZJA megosztás kulcsának a jelentősége, illetve a közigazgatási rendszer dinamikájának elemzése során levont következtetés, mely szerint a helyi részvétel a közellátásban minden bizonnyal növekedni fog.

Magyarázat: Az ábra baloldali 3/5-e azt mutatja, hogy miként függ össze a kiköltözők jövedelmének változása a helyi közszolgáltatások finanszírozásának rendszerével. A vízszintes nyíl a szolidaritás (újraelosztás) bázisának csökkenésének irányát mutatja, míg a függőleges nyíl a kiköltözők (a szolgáltatást igénybe vevő közösség) jövedelmének növekedését, anyagi helyzetének javulását. A kettéágazó nyíl pedig a hatás intenzitását és lehetséges irányait. Az ábra jobb oldali 2/5-e pedig azt mutatja, hogy az adott konstelláció miként hat az FVT, konkrétan a budapesti térség két fő alegységében.

Rövidítések: közp. tám. – központi kormányzati támogatás;
térs. tám. – térség (önkormányzati) támogatás

4. ÁBRA: A költözők jövedelmi helyzetének hatása a helyi közszolgáltatások finanszírozására

A fenti eredmények együttesen - a település-ellátás felelősségének mai rendszere mellett - az egyes települések közszolgáltatási színvonalának nem kívánatos differenciálódásához vezethetnek. Egy ilyen folyamatot csak az előzhet meg, ha a csökkenő állami támogatások felhasználása még következetesebben történik. Ennek formája lehet valamiféle nemzeti minimum meghatározása és központi finanszírozása vagy egy célzott támogatási rendszer, amely kifejezetten azokra a helyekre koncentrálja az állami forrásokat, ahol helyben nincs meg erre a képesség. Ez utóbbi esetben természetesen az adópotenciált, és nem a ténylegesen kivetett adókat kell alapul venni. Még akkor sem, ha az első mutató mérése sokkal

bonyolultabb, mint az utóbbié. Jól látszik a vizsgálat eredményeiből az is, hogy a helyi feladatellátás esetében egy a mai, sok esetben már így is meglehetősen differenciált ellátórendszer minél szabadabbá tételével kell a helyi ellátás konfliktusait megoldani. Ez azonban szükségessé teszi egyrészt a (helyi, és központi) finanszírozási, támogatási rendszerek teljesen szektorsemleges alapokra helyezését, illetve a kiegyenlítési, kompenzációs vagy éppen szociális támogatások feltételeinek egyértelmű lefektetését mind az önkormányzatok, mind a központi kormányzat számára. Másik részből szintén elengedhetetlen, hogy a hatósági, ellenőrzési jogkörök azokon a szinteken legyenek definiálva, ahol a megfelelő rállátás és szankcionálás is biztosítható, illetve ahol a lakosság, a fogyasztók részvétele is (akár közvetlenül, akár közvetve, esetleg az önkormányzatokon keresztül) biztosítható.

3. TÁBLA: A helyi közszolgáltatások ellátásának alternatív megoldásai általában

Az ellátás szintje	Lehetséges hatókör	Szervezet formák	Értékelés
Települési ellátás	feladatok meghatározott köre a teljes helyi ellátás	polgármesteri hivatal ----- önkormányzati intézmény, cég ----- kiszervezés	Ma ez a meghatározó szint, a jövőben csak a ténylegesen helyi feladatoknak kellene ide tartozniuk
Térségi ellátás	egy-egy feladat feladatok meghatározott köre a teljes helyi ellátás	önkéntes társulás ----- kötelező társulás ----- térségi önkormányzat	A térségi ellátás ma is több területen működik, nagyon nehézkesen jönnek létre az egyedi önkormányzati alkuk miatt. Ma ott van létrejöttükre nagyobb esély, ahol központi pénzek hívhatóak le általuk
Települési-területi önkormányzatoktól független ellátás	egy-egy feladat feladatok meghatározott köre	nem-területi-telep. önk. (board) ----- civil szervezetek, NGO-k ----- profit-orient. önkorm.tul. ----- társaságok : vegy-magán	Bizonyos számban ma is működnek, települési önkormányzati feladatokat vállalnak át. Települési és térségi ellátást is végeznek.

Budapest a jelenlegi területi kiterjedése mellett, az adott közigazgatási, finanszírozási és feladat-ellátási feltételek között egy bonyolult, sokszereplős rendszer. E feltételek azonban összességében biztosítják a város működőképességét, az intézmények megfelelő színvonalát, legyen az Középső Józsefvárosban, Kőbányán, esetleg a Rózsadombon vagy éppen Pesthidegkúton. Véleményem szerint **sokkal komolyabb veszély fenyegeti a kevesebb, homogénebb összetételű lakossággal rendelkező településeket, amelyeknek nagyobb arányú, rosszabb, kevésbé szilárd anyagi helyzetű népesség bevándorlását kell elszenvedniük**, miközben nem rendelkeznek egy összfővárosi szintű újraelosztási rendszer biztonságával. Ilyen települések, körzetek léteznek Pest megyében, az agglomeráció déli – délkeleti szektorában, illetve annak szomszédságában. Véleményem szerint **a térség gondjainak orvoslásában mindenképpen szerepet kell kapnia egy regionális önkormányzatnak**. Perger Éva, aki hasonló következtetésekre jut az agglomerációs közigazgatás problémáinak elemzése során a Belügyminisztérium IDEA munkacsoportjának tett ajánlásaiban [P.É. 2003.], három forgatókönyvet dolgozott ki a közigazgatás rendjére. Valójában ezek sokkal inkább döntési mechanizmust, mint az ellátási és általában a közigazgatási rendszert érintik. Érintenek ugyanakkor egy nagyon fontos kérdést, amely 2003 nyarán ismét élesedő viták keresztüztüzebe került: a Központi Régió léte, mérete, közvetve pedig Budapest és Pest megye közös vagy szétágazó sorsa. A dolgozatban ismertetett vizsgálat alapján ki kell jelentenem, hogy semmiképpen nem értenék egyet azzal, ha a régió sorsát és az ott élő 2,5-3 millió ember életét kizárólag jól vagy rosszul értelmezett európai támogatási rendszerek alapján számított támogatás-maximalizálás, és nem a térség működőképessége alapján döntenék el. A térség egészét átfogó tervezési szint nélkül például nagy bizonyossággal fennmarad a versengés olyan területen, ahol az nem lenne megengedhető (zöldterületek felparcellázása, belterületbe vonásuk). A dolgozatban elvettem egy másik, ugyanebben a

munkában felvetett probléma realitását: Budapest közigazgatási rendszerének változását. Úgy gondolom, hogy Magyarországon és általában a világban a változások kis lépések sorozataként, végeredményben spontán folyamatok (sok ellentétes szándék) eredőjeként következnek be, és csak ritkán valósulnak meg radikális változások. Azt gondolom, hogy 2003-ban az európai uniós csatlakozás küszöbén és a közigazgatás regionalizálása időszakában sem valószínű Budapest átalakítása.

Tekintettel arra, hogy a budapesti térség, a lakosság életvitelének megosztása (valamint egyes közösségi, hatósági szolgáltatások és a gazdasági térbeli szerkezete) alapján *a szó eredeti értelmében is tekinthető „funkcionális városi térségnek”, a helyi ellátás esetleges reformja sokkal élesebben vetődik fel* ebben a térségben. E tény az országos helyzettel is akutabbá teszi a szolgáltatások, a közfeladatok ellátásának, szervezésének a kérdését, de mindenekelőtt a különböző finanszírozási, ellenőrzési, térségi tervezési és egyéb hatósági jogkörök gyakorlása szintjének definiálását. Fontos lenne, hogy ebben a térségben, ahogy másutt is az országban, a szolgáltatásoknak csak az a köre maradjon közvetlen települési önkormányzat irányítása alatt, amelynek ez a hatékony ellátási szintje. Az egyes önkormányzatok által fenntartott (tulajdonukban lévő), de más önkormányzat területére irányuló szolgáltatások esetében a szolgáltatások finanszírozásába és a fejlesztési stratégiájukba az összes érintett önkormányzatnak bele kell látnia, és lehetőségének kell lenni arra, hogy bele is szólhasson, annak érdekében, hogy jogos elvárásként lehessen megfogalmazni velük szemben a költségekhez való arányos hozzájárulást. Mindemellett, hogy a főváros közigazgatási szerkezete megbonthatatlan, illetve a szolgáltatások ellátásának lényegében változatlan formában kell fennmaradnia, a regionális önkormányzat megjelenésének a régió szintű „minimális szolgáltatási színvonal” és újraelosztás megjelenését is kell jelentenie. Ez fogja garantálni, hogy a mai, gyakorlatilag egy korábbi rendszer örökségeként fennmaradt paternalista, bizonyos mértékig az önkormányzatiság elvével szemben fenntartott fura egyensúly helyett, a mai kor igényeinek jobban megfelelő, a régió önkormányzata által nyíltan meghirdetett elveken alapuló, garantált színvonalú szolgáltatások rendszere alakuljon ki. E rendszer lesz ugyanakkor a garanciája annak is, ha a kiköltözések mai trendje tovább erősödne, és immáron ténylegesen és kizárólag a gazdagok költöznének ki a nagyvárosból, hogy ne sodródhassanak végveszélybe a város szegényebb lakói, és ugyanakkor e rendszer mentheti meg a budapesti agglomeráció határán fekvő, távolabbi községeket is, amelyekbe már ma is bizonyítottan szegényebb rétegek költöznek, és amely településeknek néhány éven belül finanszírozhatatlan szociális teherrel kell szembenéznük.

A dolgozat során több példát is hoztam arra, miként alkalmazkodik egyik vagy másik önkormányzat a kialakult viszonyokhoz. A modellszámítások **adatai** tehát **arra figyelmeztetnek, hogy az önkormányzatok, amelyek ellentmondásos módon kezelik a szuburbanizációt**, a vizsgált szegmens pénzügyi vonatkozásainak kezelésében – sem a főváros, sem Pest megye egésze vonatkozásában – nem tekinthetők sikeresnek. A fővárosban megkezdődtek olyan programok, mint a város-rehabilitáció, amelyet Nyugaton a szakembereknek a folyamat mind rosszabbra fordulásával párhuzamosan kellett kidolgozniuk, vagy a közlekedésszervezés programja, amelynek célja a belső városrészek forgalmának csillapítása⁵, ám ezek nem a felek együttműködésén alapulnak, hanem az egyéni károk minimalizálását és az egyéni haszon maximalizálását célozzák. Az önkormányzati attitűdök példázata a dolgozatban a 4-es metró esete, amely ha kimenne Budaörsre, számottevő forgalmat tarthatna vissza a városba áramlástól, és terelne át a tömegközlekedésbe, de egyúttal erősítené a főváros egyik potenciális kihívóját (gondoljunk Párizs és a La Défense esetére). Amennyiben

⁵ Ezek olyan szabályozási elemek, amelyeket sokszor nyilvánosan meg sem hirdetnek, és nem hoznak összefüggésbe a szuburbanizáció jelenségével. A politikusi interjúk során azonban mindkét oldalról, bár eltérő szövegkörnyezetben, de megemlítték azokat.

szakmailag megalapozott politika eredményeképpen meghozott döntésekről beszélhetnénk, amely a lakossági költözések terén elszenvedett csekély veszteséget más területen számottevő nyereséggel kompenzálja, akkor érthető az önkormányzatok eljárása. Sokkal valószínűbb azonban, hogy egy felületesen, a pénzügyi hatások ismerete nélkül meghozott intézkedéssorozattal, illetve sok esetben egy teljesen elhanyagolt kérdés nyomán kialakult helyzettel állunk szemben. A növekvő népesség vagy a főváros közelsége miatt megjelenő beruházások (benzinkutak, áruházak stb.) az általuk kiváltott esetleges lakossági ellenállás ellenére is – költségvetési hozadéknak köszönhetően – lehetővé teszik, hogy a növekvő kiadások alacsony adószint mellett is finanszírozhatóak legyenek. A problémák néhány év után jelentkeznek, amikor az alacsonyabb lakosságszámra tervezett infrastruktúra (iskolák, közművek stb.) már nem képes kiszolgálni a megnövekedett igényeket. Erre lehet példa a 2003 nyarán Telki és Budajenő között kirobbant polémia Budajenő elszennyeződött természetes vizeiről. Maga Budajenő, mint szintén kiemelt vándorlási célpont, ugyanekkor közoktatási szerződés kötésére kényszerült Budakeszivel⁶, amely így befogadja a község általános iskolai diákjait.

4. MEGÁLLAPÍTÁSAINK ÖSSZEFOGLALÁSA

A sokak által "mediterrán-típusú"-nak is nevezett magyar önkormányzati rendszerben a települési jogok hosszabb távon is csorbíthatatlanok. A rendszer ma Magyarországon még egy évtizedes múlja ellenére is kialakulatlanok tekinthető, súlyos belső ellentmondások feszítik azt. Ennek ellenére összességében mégis koherens, és így olyan súlyosnak tekinthető konfliktusok sem okoznak benne kataklizmát, mint a tömeges népességvándorlást jelentő szuburbanizáció. E jelenség és a rendszer mélyebb (a jogi-közigazgatási, a feladat ellátási és a finanszírozási) rétegeinek megismerése arra hívja fel a figyelmet, hogy mindez csak azért lehetséges, mert továbbra is nagyon erős a központi kormányzat szerepe. Ez azonban nem maradhat fenn hosszabb távon, és az elvi jogi decentralizációt a pénzügyi reformoknak és a közszolgáltatások reformjának kell követnie. A közszolgáltatások esetében a differenciálatlan decentralizáció, míg a finanszírozásban a túlzott központi szerepvállalás hatásait kell kezelni. Amennyiben azonban ezek a reformok nem megfelelő elővigyázatossággal mennek végbe, úgy a szolgáltatások ellátása is veszélybe kerülhet. A feladatellátásnak differenciálnak kell lennie, növekednie kell benne a térségi jellegű ellátó szervezetek szerepének. Az lenne célszerű, ha a szabályozás a települések bevonásával regionális szinten történne, míg az ellátást közvetve vagy közvetlenül a települések kisebb-nagyobb térségi szerveződései látnák el szövetségekben vagy egyedi szerződések alapján. A társaságokban, ahol nem tisztán magántulajdonú cégek végzik az ellátást, minden érintett önkormányzatnak benne kellene lennie, függetlenül attól, hogy ma történeti okoknál fogva melyik tulajdonos és melyik nem. A helyi feladatellátás reformja nagy valószínűséggel szabályozási, törvényi változtatásokat tesz szükségessé. Az egész rendszer meghatározó, harmadik eleme, a finanszírozás – furcsa módon - évről évre a költségvetési törvényben dől el, és sem kormányon, sem ellenzékben nem történtek komoly lépések semmilyen politikai erő részéről, hogy stabilabb lábakra állítsák azt. Ennek rövidesen meg kell történnie. Az önkormányzatok támogatásának új szabályozásakor világosan külön kell választani a központi kormány szerepvállalását a helyi feladatellátásban („nemzeti minimum”) és a kiegészítő támogatásokat. Lehetővé kell tenni, hogy nem-területi-települési önkormányzatok (board) alakulhassanak bizonyos szolgáltatások ellátására, és ezek is hozzájuthassanak az ellátottak után szektor-semleges módon járó támogatásokhoz.

⁶ Budakeszi Képviselőtestülete 193/ 2003 (VII. 15.)-as számú határozata.

Ma a pénzügyi rendszer az az elem, annak erős központosítottsága az, ami a szuburbanizáció hatásait féken tartja. Az önkormányzati rendszer beavatkozás nélkül is olyan irányba tart, ahol ez a hatás egyre gyengébb. Reformmal vagy anélkül, de mindenképpen szükség van a településhez kötődő ellátás-finanszírozás, valamint a mind általánosabbá váló, településhatárokon átnyúló (hétköznapi) lakossági életvitel ellentmondásainak kezelésére.

A regionális önkormányzat megjelenése a térségben megoldást jelenthet a vizsgált problémára. Úgy látom, hogy az új rendszer kialakítása során ebben a térségben az ország más területeinél súlyosabb konfliktusokat kell majd kezelni, és várhatóan ebben a térségben háromszintű lesz a közigazgatás. Ebből adódóan a Központi Régió önkormányzatának sokkal inkább ténylegesen a régió egészét érintő kérdésekkel (szabályozás, szolgáltatási hálózatok szervezése, térségi kiegyenlítés) kell foglalkoznia, ami éppen e térségben a leginkább elhanyagolt, és a leghatározottabb beavatkozást igénylő kérdés. A régió sikerességének kulcsa, hogy megfelelő jogi és pénzügyi eszközöket kapjon. Amennyiben ez megtörténik, garanciát kapunk arra, hogy a szuburbanizáció és az átnyúló szolgáltatások hatása továbbra se okozzon kataklizmákat a helyi feladatellátásban és annak finanszírozásában.

A dolgozat legfontosabb eredményének tartom, hogy...

1. Egy komplex szemléletet hozott a szuburbanizáció kutatásában, amely több tudományterület probléma-érzékelésének és szemléletmódjának párhuzamos érvényesítése mellett átfogó képet tudott adni a budapesti térség folyamatairól, problémáiról és a lehetséges megoldásokról
2. Beemelte a regionális szemléletet a szuburbanizáció vizsgálatába, nem egyszerűen Budapest és az agglomeráció „szembenállását” vizsgálta, hanem odafigyelt arra, hogy közben a térség egészének a szintjén hogyan alakul a vándorlások, vagy éppen az önkormányzatok költségvetésének mérlege
3. Túllépve a korábbi elméleti megközelítéseken a dolgozat számszerűsítette a budapesti térségben a szuburbanizációs hatásokat
4. A költségvetési modell segítségével meg lehetett határozni a szuburbanizáció önkormányzatokra gyakorolt hatásának tényezőit és az egyes tényezők súlyát
5. Az elméleti és empirikus vizsgálatok szintéziseként a dolgozatban meghatároztam, hogy az önkormányzati rendszer jelenlegi dinamikája mellett, illetve egy esetleges reform keretében mire kell vigyázni, hogy az ne vezessen a rendszer ellehetetlenüléséhez

5. IDÉZETT CIKKEK, TANULMÁNYOK

1. [AGG, Z., 1994.]
AGG, ZOLTÁN (SZERK.): A LEBEGŐ MEGYE, COMITATUS, Veszprém, 1994.
2. [BARTA, GY. - BELUSZKY, P., 1999.]
BARTA, GYÖRGYI - BELUSZKY, PÁL: ELŐZETES MEGYJEGYZÉSEK A NAGYVÁROSONK ÉS AGGLOMERÁCIÓJUK KAPCSOLATÁRÓL,
IN: Barta, Györgyi - Beluszky, Pál: Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban, MTA RKK, Budapest, 1999. pp. 11-26.
3. [BELUSZKY, P. - SIKOS T., T., 1982.]
BELUSZKY, PÁL - SIKOS T., TAMÁS: MAGYARORSZÁG FALUTÍPUSAI, MTA FKI, Budapest, 1982.
4. [BENEVOLO, L., 1994.]
BENEVOLO, LEONARDO: A VÁROS EURÓPA TÖRTÉNETÉBEN, Atlantisz, Budapest, 1994.
5. [BENNETT, R., 1998.]
BENNETT, ROBERT J.: LOCAL GOVERNMENT IN POSTSOCIALIST CITIES,
IN: Enyedi, György (ed.): Social Change and Urban Restructuring in Central Europe, Akadémia, Budapest, 1998. pp. 35-54.
6. [BERG, L. ET AL., 1982.]
BERG, LEO VAN DEN - DREWETT, ROY - KLAASSEN, LEO H. - ROSSI, ANGELO - VLIJVERBERG, CORNELIS H.T.: URBAN EUROPE VOL. I.: A STUDY OF GROWTH AND DECLINE, Pergamon Press, Oxford, 1982.
7. [BM IDEA MUNKACS... , 2003.]
BM IDEA MUNKACSOPT, Az önkormányzati finanszírozás korszerűsítése, A Közigazgatási Szolgáltatások Korszerűsítési Programja, vitaanyag, 2003.
8. [BM IDEA MUNKACS... , 2003.A]
BM IDEA MUNKACSOPT, A közigazgatási kistérség, A Közigazgatási Szolgáltatások Korszerűsítési Programja, vitaanyag, 2003.
9. [BM IDEA MUNKACS... , 2003.B]
BM IDEA MUNKACSOPT, A regionális intézményrendszer kiépítése, A Közigazgatási Szolgáltatások Korszerűsítési Programja, vitaanyag, 2003.
10. [CHAMPION, A., 1991.]
CHAMPION, A.G. (SZERK.): COUNTERURBANIZATION: THE CHANGING PACE AND NATURE OF POPULATION DECONCENTRATION (JAVÍTOTT KIADÁS), Edward Arnold, London, 1991.
11. [CSÉFALVAY, Z., 1994.]
CSÉFALVAY, ZOLTÁN: A MODERN TÁRSADALOMFÖLDRAJZ KÉZIKÖNYVE, Ikva, Budapest, 1994.
12. [ENYEDI, GY., 1983.]
ENYEDI, GYÖRGY: FÖLDRAJZ ÉS TÁRSADALOM, Magvető, Budapest, 1983.
13. [ENYEDI, GY., 1992.]
ENYEDI, GYÖRGY: URBANIZATION IN EAST CENTRAL EUROPE, Social Process and Societal Responses in State Socialist System,
IN: Urban Studies, vol. 29. No. 6, 1992. pp. 869-880.
14. [GYÁNI, G., 1993.]
GYÁNI, GÁBOR: URBANIZÁCIÓ BUDAPEST ÁRNYÉKÁBAN,
IN: Rubicon, IV. évf. 32-33. szám., 1993. pp. 48-52.
15. [HANKISS, E., 1985.]
HANKISS, ELEMÉR: TÁRSADALMI CSAPDÁK. DIAGNÓZISOK, 3. KIADÁS, Magvető, Budapest, 1985.
16. [HARDI, T., 2002.]
HARDI, TAMÁS: SZUBURBANIZÁCIÓS JELENSÉGEK GYŐR KÖRNYÉKÉN,
IN: Tér és Társadalom, XVI. évf. 3. sz., 2002. pp. 57-83.
17. [HORVÁTH M., T., 2002.]
HORVÁTH M., TAMÁS: A HELYI KÖZSZOLGÁLTATÁSOK SZERVEZÉSE, Dialóg - Campus, Budapest - Pécs, 2002.
18. [ILLÉS, I., 1994.]
ILLÉS, IVÁN: AZ ÖNKORMÁNYZATOK FINANSZÍROZÁSA, GAZDÁLKODÁSUK HATÉKONYSÁGI KÉRDÉSEI,
IN: Csefkó Ferenc (szerk.): Tér és közigazgatás, MTA RKK - Magyar Közigazgatási Intézet, 1994. pp. 103-129.
19. [KOPANYI, M. ET AL., 2000.]
KOPANYI, MIHÁLY - EL DAHER, SAMIR - WETZEL, DEBORAH - NOEL, MICHEL - PAPP, ANITA: HUNGARY. MODERNIZING THE SUBNATIONAL GOVERNMENT SYSTEM, The World Bank, Washington D.C., 2000.
20. [LADÁNYI, J. - SZELENYI, 1998.]
LADÁNYI, JÁNOS - SZELENYI, IVÁN: CLASS, ETHNICITY AND URBAN RESTRUCTURING IN POSTCOMMUNIST HUNGARY,
IN: Enyedi, György (ed.): Social Change and Urban Restructuring in Central Europe, Akadémia, Budapest, 1998. pp. 67-86.
21. [LADÁNYI, J. - SZELENYI, I., 1997.]
LADÁNYI, JÁNOS - SZELENYI, IVÁN: SZUBURBANIZÁCIÓ ÉS GETTÓSODÁS,
IN: Kritika, Július, 1997. pp. 4-12.
22. [LADOS, M., 1998.]
LADOS, MIHÁLY: FUTURE PERSPECTIVES FOR LOCAL GOVERNMENT FINANCE IN HUNGARY, MTA RKK, Pécs, 1998.
23. [MUMFORD, L., 1989.]
MUMFORD, LEWIS: THE CITY IN HISTORY, A Harvest/HBJ Book, San Diego, 1989.
24. [PÁLNÉ KOVÁCS, I., 1999.]
PÁLNÉ KOVÁCS, ILONA: REGIONÁLIS POLITIKA ÉS KÖZIGAZGATÁS, Dialóg - Campus, Budapest - Pécs, 1999.
25. [PÁLNÉ KOVÁCS, I., 2000.]
PÁLNÉ KOVÁCS, ILONA: TÉRSZERVEZÉSI STRATÉGIÁK MAGYARORSZÁGON,
IN: Horváth, Gyula - Pálné Kovács, Ilona (a kötet szerkesztői): Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés, MTA, Budapest, 2000. pp. 29-56.
26. [PÁLNÉ KOVÁCS, I., 2001.A]
PÁLNÉ KOVÁCS, ILONA: HATÁSKÖR (HATALOM)-MEGOSZTÁS SZINTEK ÉS SZEKTOROK KÖZÖTT MAGYARORSZÁGON,
IN: Csefkó Ferenc (szerk.): A magyar önkormányzati rendszer továbbfejlesztése, Magyar Önkormányzati Szövetségek Társulása, Budapest, 2001. pp. 9-33.
27. [PERGER, É., 1999.]
PERGER, ÉVA: KÖZIGAZGATÁSI DILEMMÁK,
IN: Barta, Györgyi - Beluszky, Pál: Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban, MTA RKK, Budapest, 1999. pp. 181-224.
28. [PERGER, É., 2003.]
PERGER, ÉVA: A FŐVÁROS ÉS "KÖRNYÉKE" RÉGIÓKÉNT

- VALÓ ÉRTELMEZÉSE, A "KÖZPONTI" RÉGIÓ PROBLÉMÁJA, BM IDEA Munkacsoport, kézirat, 2003.
29. [RECHNITZER, J., 1985.]
RECHNITZER, JÁNOS (SZERK.): VONZÁSKÖRZETEK - AGGLOMERÁCIÓK, Akadémia, Budapest, 1985.
30. [TÍMÁR, J. - VÁRADI, M., 2000.]
TÍMÁR, JUDIT - VÁRADI, MÓNKA: A SZUBURBANIZÁCIÓ EGYENLŐTLEN TERÜLETI FEJLŐDÉSE AZ 1990-ES ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN,
 IN: Horváth, Gyula - Rechnitzer, János: Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón, MTA RKK, Pécs, 2000. pp. 153-175.
31. [TÓTH, J., 1993.]
TÓTH, JÓZSEF (SZERK.): A SZOLNOKI AGGLOMERÁCIÓ, MTA RKK, Pécs, 1993.
32. [TOSICS, I., 1998.]
TOSICS, IVÁN (TÉMAFELELŐS): SZUBURBANIZÁCIÓS TENDENCIÁK ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁK BUDAPESTEN ÉS AGGLOMERÁCIÓJÁBAN, Városkutatás Kft., Budapest, 1998.
33. [VÁRFALVI, I., 2001.]
VÁRFALVI, ISTVÁN: AZ ÖNKORMÁNYZATI PÉNZÜGYI-FINANSZÍROZÁSI RENDSZER ÁTALAKÍTÁSI LEHETŐSÉGEI,
 IN: Csefkó Ferenc (szerk.): A magyar önkormányzati rendszer továbbfejlesztése, Magyar Önkormányzati Szövetségek Társulása, Budapest, 2001. pp. 180-200.
34. [VIGVÁRI, A., 2002.]
VIGVÁRI, ANDRÁS: KÖZPÉNZÜGYEK, ÖNKORMÁNYZATI PÉNZÜGYEK, KJK-Kerszöv, Budapest, 2002.
35. [WEHRWEIN, G., 1942.]
WEHRWEIN, GEORGE S.: THE RURAL-URBAN FRINGE, eredetileg: Economic Geography, vol. XVIII., July, 1942.,
 IN: Mayer Harold M. - Kohn Clyde F. (szerk.): Readings in Urban geography, 6. kiadás, University Chicago Press, Chicago-London, 1967. pp. 533-543.

6. A DOLGOZAT TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

6.1 KÖTETEK

1. TELEPÜLÉSI FOLYAMATOK ÉS KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER, IN: dr. Kiss Mária (főszerk.) 10 éves a vállalkozói-menedzser szak, SZTE SZÉF, 2001.
2. LOCAL GOVERNMENT IN HUNGARY: FISCAL AND STRUCTURAL ADJUSTMENT AT LOCAL LEVEL IN THE CONTEXT OF ECONOMIC TRANSITION, Metropolitan Research Institute - World Bank, Washington - Budapest, 1999. [EUGENE Gurenkoval és HEGEDŰS JÓZSEFFEL KÖZÖSEN]
3. ÖNKORMÁNYZATI PÉNZÜGYI ELEMZÉSI MODELL, KÉZIKÖNYV ÉS SZOFTVER, Balogh Ádámmal közösen, Városkutatás - Urban Institute, 1999. pp. 29.
4. THE EFFECTS OF SUBURBANIZATION - WITH SPECIAL REGARDS TO BUDAPEST AND ITS SURROUNDINGS, IN: Cernic Mali B. - Dimitrovska Andrews - K. & Turner, B. (ed): Housing in Transition, Ljubljana Urban Planning Institute of the Republic of Slovenia, pp. 535-547. 1999.
5. AZ "IDEGENEK" MAGYARORSZÁGON - TELEPÜLÉSEK ÉS MENEKÜLTEK, IN: Sik Endre: Útkeresők, MTA PTI Nemzetközi Migráció Kutatócsoport Évkönyve, 1993, Budapest, 1993. pp. 49-64.
6. TELEPÜLÉSI EGYENLŐTLENSÉGEK - TERÜLETI FESZÜLTSEGEK, IN: Andorka Rudolf - Kolosi Tamás - Vukovich György (szerk.): Társadalmi Riport 1992, TÁRKI, Budapest, 1992. pp. 222-258.
7. VÁLSÁGJELENSÉGEK TERÜLETI VONATKOZÁSAI, Gyorsjelentések 7, TÁRKI 1991.
8. A KÁRPÁTALJAI ELITMIGRÁCIÓ, IN: Dövényi Zoltán (szerk.) A Magyarországra irányuló elitmigráció, területi és strukturális jellemzői, OSIRIS, 2002 IN PRINT [LENGYEL TAMÁSSAL KÖZÖSEN]

6.2 SZAKFOLYÓIRATOK

1. CHALLENGES OF SUBURBANIZATION IN BUDAPEST AGGLOMERATION, IN: Arbeitsmaterial nr 282 „Stadt-Umland-Probleme und Entwicklung des grossflächigen Einzel-handels in den Ländern Mittel- und Südosteuropa”, Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, 2001. pp. 13-24. [BARTA, GYÖRGYVEL KÖZÖSEN]
2. GONDOLATOK A KÖZLEKEDÉS ÉS SZERVEZETI KAPCSOLATAI KÉRDÉSKÖRÉRŐL A BUDAPESTI TÉRSÉG KÖZIGAZGATÁSI PROBLÉMÁINAK KAPCSÁN, IN: Tér és Társadalom, 2001. n. 3-4, pp. 69-80.
3. POTENTIAL FOR INTRODUCTION OF A VALUE BASED PROPERTY TAX IN HUNGARY, IN: "Journal of Property Tax Assessment and Administration" vol. 4 no. 2 1999 [BALÁZS GÁBORRAL KÖZÖSEN]
4. A SZUBURBANIZÁCIÓ HATÁSA AZ ÖNKORMÁNYZATOKRA, IN: Földrajzi Értesítő, XLVIII évf. 1-2. sz., 1999. pp. 59 - 81.
5. ÖNKORMÁNYZATI FINANSZÍROZÁS, COMITATUS, publikálás alatt
6. HOGY TETSIK LENNI PEST RÉGIÓ, Falu, város, régió, publikálás alatt [TÓZSA ISTVÁNNAL KÖZÖSEN]

6.3 KONFERENCIÁK

1. SYSTEME MACROSÉPHALE EN HONGRIE, RÉFONDER LES TERRITOIRES, École Normale Supérieur Centre Géophile, Lyon, 2003. [Keresztély Krisztinával közösen]
2. LOCAL TAX AND FEE POLICY: RECENT DEVELOPMENTS IN HUNGARY, WORKING PAPER PREPARED FOR LOCAL GOVERNMENT INICIATIVE PROJECT, Bulgaria, 2000. pp. 1-20. [JOKAY KÁROLLYAL KÖZÖSEN]
3. MIGRATION IN HUNGARY, Paper prepared for the Conference "Housing and European Integration" - ENHR/SBI, Helsingore - Budapest, 1996.

6.4 KUTATÁSI JELENTÉSEK

1. HISTORY, INHABITANT AND SOCIAL AND ECONOMIC FUNCTIONS OF BUDAPEST, IN: Insecurities in European Cities (Amsterdam, Budapest, Cracow, Hamburg, Wien), Team Leader: Sessar, Claus, Work Package no. 1, Fear of Crime, Country, City and District Profile, (Budapest), Team Leader: Irk, Ferenc, 2002
2. AZ ORSZÁG KÖZEPE ÖNKORMÁNYZATI TÁRSULÁS GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAMJA, Budapest, 2002. [kutatásvezetőként, társszerzők: Bányai Judit, Krémer András, dr. Répássy Helga]
3. BUDAPEST (KÖZ)SZOLGÁLTATÁSOKKAL VALÓ ELLÁTÁSÁNAK TERÜTI KÜLÖNBSÉGEI, A Fővárosi Önkormányzat megbízásából, [kutatásvezető, HARSÁNYI LÁSZLÓVAL együtt] 2002, 2003.
4. EGYES HELYI ADÓK ELKTRONIKUS ÜGYMENETÉNEK BEVETÉSÉVEL KAPCSOLATOS KÉRDÉSEK, IN: Információs társadalom 5. részfeladat: Az elektronikus kormányzás regionális jogi és szervezési, programvezető: Chikán Attila, NKFP, BKÁE - MTA Sztaki, Kaposvár MJV, 2002.
5. ÖNKORMÁNYZATI SZAKEMBEREK ÉS POLITIKUSOK VÉLEMÉNYE A KORMÁNY ÉS A BELÜGYMINISZTERIUM MUNKÁJÁRÓL, Szonda Ipsos és a Belügyminisztérium megbízásából, 2001.
6. AZ ÖNKORMÁNYZATI SZEREPEVÁLLALÁS LEHETŐSÉGEINEK VIZSGÁLATA AZ INNOVÁCIÓS KÖRNYEZET ALAKÍTÁSA ÉRDEKÉBEN, IN: A magyar települérendszer átalakulási tendenciái, programvezető: Beluszky Pál, MTA RKK, FVM, 2001 [KERESZTÉLY KRISZTINÁVAL KÖZÖSEN]
7. BUDAKESZI TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIA KIHATÁSAI A FELADATELLÁTÁSRA, IN: Budakeszi településfejlesztési stratégiája, témavezető: Sóoki Tóth Gábor, Kolpron Budapest, Budapest, 2000.
8. ÖNKORMÁNYZATI VEZETŐK VÉLEMÉNYE A HELYI FEJLESZTÉSEKRŐL, kutatási jelentés, Városkutatás Kft., 1997. [HEGEDŰS JÓZSEFFEL – KUTATÁSVEZETŐ, ÉS KÁLMÁN JUDITVAL KÖZÖSEN]
9. A HELYI ÖNKORMÁNYZATOK LAKÁSTÁMOGATÁSAINAK ELEMZÉSE, kutatási jelentés, Városkutatás Kft., 1995. [HEGEDŰS JÓZSEFFEL, KOVÁCS PETRÁVAL ÉS POLINSZKY MÁRTÁVAL KÖZÖSEN]